

Skålbergætra

Skålbergsætra ligger i Skålberget, nordvest for Nøkkjtjennet og øst for Kjølberget.

Opphavet til navnet Skålberget er ikke dokumentert, men det spekuleres i at det kan ha sammenheng med ofring i såkalte skålgroper til naturguder i førkristen tid. I groper i berget kan det ha blitt ofret smør til gudene, og slike ritualer ble ofte videreført sjøl om man etter hvert konverterte til kristendommen. På Skålberget (480 moh) er det ei stor steinhelle som blir kalt dansarhella. Her samlet ungdom seg til fest og dans i gamle dager mens det var liv i sætrene omkring.

Skålbergsætra består i dag av to sætre. Lengst nord ligger den nordre Skålbergsætra, ofte kalt Rønningsætra. Dette var sæter for Rønningen i Austvatn. Den søndre Skålbergætra var sæter for Nordstua og Søstua Sørkedalen og Dånåsen. Mellom sætrene ligger flere vanger; Midtvangen, Sanderudsvangen og Kælvvangen.

Sætervegen til Skålbergsætra går forbi Bakkesætra. Fra Bakkesætra er det en snau times gange til Skålbergsætra. Veggen passerer «Den grå merra» som er en langstrakt stein som kan minne om en liggende hest, særlig når man kommer nordfra. Litt nærmere sætra kommer man til Båntjennet der det etter sagnet skal ha blitt druknet en nyfødt unge.

Den nordre Skålbergsætra var sæter for Rønningen i Austvatn. Det er ikke kjent når sætra ble tatt i bruk, men den kan ha blitt brukt av Austvatn før Rønningen ble skilt ut som eget bruk på 1700-tallet. Også Sørli under Austvatn har vang i den nor-

Ole Lerdalen (1901-1978), Else Lerdalen (1928-) og Ingeborg Lerdalen (1879-1958). Else er Ingeborgs barnebarn. Bildet er tatt i 1938. Buketter med karve til pultosten henger på veggen.

*Ingeborg Lerdalen (1879-1958) og Anne Sønsterud (søster til Kari Bergsvangen). Ingeborg var bu-
deie i Øvre Skålbergsætra.*

Skålbergsætra ca 1960. Else Ihler var den siste budeia..

dre Skålbergsætra. Ingeborg Lerdalen (1879-1958) i Rønningen lå i den nordre sætra fram til ca 1950. Petrine Dammen (1889-1983) lå her som den siste budeia fram til sætra ble lagt ned ca 1957. Størhuset fungerer som hytte og har fått rødmalt panel. Fjøset er også i god stand og ble tidligere brukt som kjøttbu for elgjaktere. En annen bygning på vangen er enten ei løe eller et gammalt fjøs. Sætervangen er for det meste gjengrodd, men det er åpent mellom størhuset og fjøset. Ei rødmalt koie ligger rett ved sætra og blir brukt av jaktlaget under elgjakta.

I den søndre sætra hadde Nordstua og Søstua Sørkedalen og Dånåsen størhus sammen. Huset er trolig fra ca 1870 utfra inskripsjoner på veggen. Bygningen er nok opprinnelig bygget for to gardar, siden den har to senger som henger oppe på veggen og to mjølkebuer med hver sin inngang. Døra til den ene av mjølkebuene er eldre enn bygningen. Denne har kanskje vært utgangsdør i et eldre hus. I størhuset var det en stor mur, men denne ble revet ut og erstattet av en svartovn på 1950-tallet.

På den kupert sætervangen er det i dag et fjøs igjen mens det tidligere var to små fjøs i tillegg til det gjenværende. Tomtene etter disse fjøsa synes godt i terrenget. Nede på vangen hadde de tre bruka hver si løe. Ingen av disse står lenger; ei er flyttet ned til bygda og er dokkestue, mens de to andre har rast sammen. Litt nord for sætra ligger ei ile, kalt «sukkerhølet» på grunn av den gode smaken på vatnet. Ved størhuset er det en stor kulp, men denne har ikke blitt brukt som drikkevatt. En annen kulp på vangen ble brukt til vatning av dyra.

Søstua Sørkedalen sluttet med sæterdrift ca 1949, mens Nordstua holdt på med leid budeie noe lengre. Marie Solvang (1907-1994) lå her på slutten for Nordstua Sørkedalen. Dånåsen var de siste som lå i sætra, helt til ca 1960, med Else Ihler (1925-1974) fra Dånåsen, som den siste budeia. På slutten av sætringa ble bilvegen ført fram til sætra, og budeia kunne ta i bruk moped som transportmiddel.

Fra Søndre Skålbergsætra noen år etter at sætringa tok slutt på begynnelsen av 1960-tallet. Til venstre i bildet ligger størhuset, mens nede i bakken til høyre kan vi så vidt skimte løa til Søstua Sørkedalen.

Flere bruk under Austvatn har sætret i Skålbergsætra i tidligere tider. På Midtvangen, rett sør for den nordre sætra, finnes tomter etter et størhus og noe som trolig har vært ei løe eller mjølkebu. På Kælvvangen, lenger sør, finnes to sammenraste fjøs hvorav det ene har vært tekket med never og torv. Veststua Storbråten har brukt denne vangen inntil ca 1915. Seinere har Dånåsen brukt den. På folkemunne skal det også ha vært en «Sanderudsvang» som ble brukt av Mellom-Sanderud. Sjønne Sannerud husket sæterdrift her og fortalte også sagn om tussen og andre underjordiske vesener som holdt til i sætra.

Odalstunet har inngått leiekontrakt med eierne av den søndre Skålbergsætra og vil restaurere bygninger og landskap i de kommende åra.

Koordinater:

Søndre Skålbergsætra: 0650343-6703074

Høgde over havet: 398 meter

Hvitskurt dør inn til den ene mjølkebua. Budeiesenga innbød ikke til å ligge lenge om morgenen

Fra sætervandringa til Skålbergsætra 30. august 2009. Over 250 mennesker var samlet på vangen.